

Recenzja książki *Polskie organizacje imigranckie w Europie. W poszukiwaniu nowego modelu*, Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, 2021, s. 324

MATEUSZ SZAST

ORCID: 0000-0001-5677-6471

Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie

Migracje, zwłaszcza ich implikacje, stanowią istotne zjawisko społeczno-polityczne dla Europy. Polska, będąc niegdyś krajem głównie emigracji, staje się obecnie krajem imigracji. W 2021 r. ukazała się publikacja zatytułowana „Polskie organizacje imigranckie w Europie. W poszukiwaniu nowego modelu” nakładem Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, której Autorami są Michał Nowosielski i Mariusz Dzięglewski. Na 324 stronach podejmują Oni temat interesujący z punktu widzenia analizy problematyki migracyjnej w kontekście funkcjonowania migrantów, a także instytucjonalizacji życia migracyjnego na obczyźnie. Autorzy podjęli w omawianej publikacji zagadnienie wpisujące się do kanonu polskich, jak i europejskich badań nad migracjami, ukazując istotne znaczenie powiązań pomiędzy migrantami z uwzględnieniem ich podmiotowości, tożsamości, jak również budowanych dzięki nim sieciom migracyjnym. Użycie terminu „migranckie” w miejsce „migracyjne” oraz brak bezpośredniego odniesienia do instytucjonalizacji życia migracyjnego przykuwa uwagę czytelnika zainteresowanego zagadnieniami migracyjnymi, a naukowcowi badającemu te zagadnienia daje intelektualną zagwozdkę, która na kartach książki zostaje rozwikłana. W ocenie autora niniejszego opracowania rozróżnienie pojęć „migranckie”, „imigranckie” oraz migracyjne – imigracyjne zdaje się istotne, gdyż w ujęciu badawczym „migracyjne” czy „imigracyjne” oznacza termin szerszy związany z procesem migracji, zatem masowym przemieszczaniem się ludności w określonym przedziale

czasowym z uwzględnieniem szerszego kontekstu ich funkcjonowania, np. polityki migracyjnej, zabezpieczenia potrzeb (potrzeby fizjologiczne, potrzeby psychologiczne czy potrzeby samorealizacji). Ujęcie „migranckie” staje się bardziej podmiotowe, odnosi się bezpośrednio do ludzi i ich sieci powiązań (relacji) w migracjach uczestniczących. W ujęciu tym jawi się odniesienie do relacyjności, zaufania, siły więzi społecznych – zasobów, jakimi migranci dysponują w procesie migracji maksymalizując realizację ich potrzeb (np. poprzez kapitał migracyjny), a minimalizujące rozmaite ryzyka, jakie migracje implikują (np. zdrowotne, psychologiczne, finansowe).

Na uwagę zasługuje koncepcja okładki, którą zaprojektowano w taki sposób, aby oddać istotę zagadnień w niej poruszanych. Połączono kolor czerwony tytułu z białym tłem, w które wpisano kontury mapy Europy. Od stolicy Polski biegną promienie do regionów europejskich, gdzie realizowano badania. Zamysł okładki stanowi udaną próbę zwrócenia uwagi na znaczenie symboli dla migrantów istotnych.

Autorzy we wstępie do książki wskazują, iż stanowi ona studium analiz badawczych w ramach projektu „Polskie organizacje imigranckie w Europie”, sfinansowanego przez Narodowe Centrum Nauki (NCN) w ramach programu Sonata Bis. Prace badawcze realizowano w latach 2015–2020. Do prac terenowych zaangażowano zespół naukowców, a każdy z nich odpowiadał za wybrane państwo europejskie, w którym realizował swoje prace wśród polskich organizacji. Informacja ta jest kluczowa, albowiem odpowiada za tło analizy treści w recenzowanej książce zawartych, a nade wszystko ukazuje złożoność projektu badawczego. Treść merytoryczna książki stanowi owoc badań na bazie skrupulatnie przygotowanych uprzednio analiz w postaci raportów. Badania miały dwa zasadnicze cele:

- 1) cel diagnostyczny – określenie stanu polskich organizacji imigranckich w wybranych krajach europejskich;
- 2) cel wyjaśniający – omówienie czynników kształtujących stan polskich organizacji w wybranych krajach europejskich.

Monografia składa się ze wstępu, trzech rozdziałów, podsumowania, a także spisów tabel, rysunków oraz bibliografii. Wstęp, w którym Autorzy wprowadzają do zagadnień w książce poruszanych, napisano według klasycznego klucza przygotowania wprowadzeń do książki, syntetycznie prezentując podejmowane tematy. Analiza treści wstępu napawa optymizmem, ale jednocześnie wywołuje mieszane uczucia z uwagi na naukowy język, a także zawarte w nim terminy – pozycja opracowana na bazie wspólnych badań w ramach grantu NCN, oparta na serii raportów, winna być skierowana do szerszego grona odbiorców, bez narażenia ich na intelektualny wysiłek związany z zastosowanymi w niej terminami i językiem naukowym w obszarze logicznej kompilacji tekstu. W ocenie autora niniejszej recenzji naukowcy tworzą swoje dzieła dla odbiorcy społecznego, grup odbiorców zaangażowanych społecznie (partycypacja społeczna), a także studentów, a nie jedynie dla wąskiego grona pracowników nauki zainteresowanych poruszonymi zagadnieniami. Autorzy swoje rozważania

zaczęli nietypowo (uwzględniając akademicki dyskurs odnośnie do przygotowywania prac naukowych), gdyż w rozdziale pierwszym nie omawiają bezpośrednio założeń teoretycznych zbudowanej koncepcji badawczej, a od razu ukazują założenia metodologii realizowanych badań; określili przedmiot badań ze szczególnym wskazaniem na organizację migranckie – w ocenie autora założenie słuszne, gdyż badania w tym obszarze były znikome. Obecnie zauważa się coraz częściej podejmowanie zagadnienia kompletności instytucjonalnej życia na migracji począwszy od koncepcji Bretona Raymonda (Raymond 1964) do badań Doroty Prasałowicz (Prasałowicz 2007), transferu zasobów ludzkich (Isański 2015), a także realizowanych aktualnie projektów badawczych – na uwagę zasługuje zamysł realizowany obecnie przez lubelski ośrodek naukowy¹, będący odpowiedzią na zasadność badań w obszarze kształtowania podstaw instytucji polskich na obczyźnie. Tematyka ta częstokroć podejmowana jest zwłaszcza w kontekście migracji nowej i migracji starej, w zakresie pytania: Polacy czy Polonia za granicą? Organizacje imigranckie, stanowiące przedmiot badań, omawiane są jako tło zjawisk migracyjnych, w kontekście innych projektów, w których autorzy uwzględnili aktualny stan badań, zwłaszcza czynniki kształtujące funkcjonowanie organizacji imigranckich. W tym kontekście istotne zdaje się ukazanie strategii procesu migracyjnego, a także charakterystyki kraju i społeczeństwa pobytu z uwzględnieniem tła relacji między krajem pochodzenia a krajem przyjmującym. Autorom ten zabieg udał się – dokonali Oni oceny tych aspektów w sposób naukowy jako tła do dalszych analiz. Maciej Duszczyk w swoich rozważaniach wskazywał na politykę migracyjną (Duszczyk 2013, 2014) jako tło migracji w kontekście pracy i polityki społecznej. Autorzy starali się wypracować do omawianych zagadnień model wyjaśniający, co zresztą się udało – w badaniach migracyjnych autorzy rozmaitych projektów badawczych skupiają uwagę na pewnym interesującym ich wycinku rzeczywistości społecznej i na tej podstawie budują koncepcję, a potem operacjonalizację; czasami nie uwzględniając pewnych aspektów szerszego zasięgu. W rozdziale pierwszym Autorzy zaprezentowali wnikliwą analizę znaczenia sieci społecznych jako powiązań ustrukturalizowanych pomiędzy migrantami. Stanowią one, po dziś dzień, nieodłączny element pejzażu migracyjnego jako czynnik warunkujący przepływy migrantów. Powiązania pomiędzy migrantami ukazują siłę budowania ich strategii pobytu w kraju przyjmującym, jak również odniesienie do kraju wysyłającego (siła więzi łączących z krajem pochodzenia), gdzie z migracji czasowej przekształcają oni swój pobyt w migrację osiadłą przy pomocy sieci powiązań, relacji, umocowania i kształtowania struktur w kraju przyjmującym (Górny, Kindler i in. 2010). Niegdyś strategie „przetrwania” obfitują obecnie w szereg instytucjonalnych powiązań migrantów w strukturach krajów przyjmujących bez „zapomnienia” o kraju pochodzenia.

¹ „Organizacje polonijne za granicą – badania naukowe, archiwum cyfrowe i centralna baza danych”, przewidziane na lata 2022–2026, realizowane przez Katolicki Uniwersytet Lubelski (<https://cbopkul.pl/>) – (data dostępu: 31.01.2024). **Brak daty dostępu**

W rozdziale drugim zarysowano stan polskich organizacji imigranckich w wybranych krajach – czytelnik zapoznaje się z ogólną charakterystyką polskich organizacji imigranckich, ich działalnością, współpracą instytucjonalną, a także zasobami ludzkimi na ich rzecz partycypującymi. W tym miejscu wyłania się sugestia interesująca recenzenta analizującego wybrane kraje, np. Irlandię od 12 lat i Wielką Brytanię; podczas czytania podrozdziałów o tych krajach pojawiają się w myślach nazwy organizacji, które były opisywane, ale ich nazwy nie zostały określone wprost. Pytanie brzmi: dlaczego? Znany jest bowiem problem Polskiego Ośrodka Społeczno-Kulturalnego w Dublinie, *Biblary Polish Community Centre & Library Polish Community Centre Biblary* czy Towarzystwa Irlandzko-Polskiego (*Irish Polish Society – IPS*), a także współczesnych, młodszych stażem organizacji, jak Związek Harcerstwa Polskiego, Okręg w Irlandii (*Polish Scouting Association*).

Trzeci rozdział to opis czynników wpływających na stan polskich organizacji imigranckich w wybranych krajach. Autorzy przedstawili w nim koncepcję społeczeństwa obywatelskiego oraz politykę polonijną. Z uwagi na realizację badań wśród migrantów polskich w Europie (UE) warto byłoby porównać je oraz wspomnieć koncepcje prezentowane przez Romana Dzwonkowskiego, Pawła Zakrzewskiego, Leona Dyczewskiego i Jadwigę Plewko, którzy analizowali podobne zagadnienia wśród Polaków na Wschodzie. Skoro badacze wskazują na pojęcia migracji starej i nowej, warto porównać je w kontekście organizacji i ich zasobów z uwzględnieniem migracji przedakcesyjnych, gdy tworzone Polonię, i poakcesyjnych, gdy traktuje się częstokroć o Polakach za granicą. Interesujące może okazać się ujęcie Marcina Lisaka, omawiające pojawienie się duszpasterstwa w Irlandii, w kontekście uchwycenia mechanizmów migracyjnych wśród Polaków w tym kraju (Lisak 2010).

Recenzowane opracowanie jest udaną próbą przygotowania monografii naukowej odnośnie do funkcjonowania polskich organizacji migranckich. Zasługuje na uznanie z uwagi na fakt, iż nie stanowi „książkowego” opisu badanego zjawiska, a drobiazgowo omawia poszczególne elementy składowe funkcjonowania organizacji polonijnych z uwzględnieniem rozmaitych predyktorów. W ocenie recenzenta zabrakło jednak bezpośredniego odniesienia do wybranych przykładów, co rzucałoby cenne światło na analizowane organizacje, a im samym przydawałoby swego rodzaju rozgłosu.

Pracę wieńczy podsumowanie, w którym Autorzy wskazali wprost, iż w zmieniających się okolicznościach i determinantach gwarantujących funkcjonowanie migrantów oferta dłużej działających stażem organizacji, skupionych w większości na propozycjach kulturalnych i stałych zobowiązaniach względem organizacji (opłacanie składek), szczególnie dla nowszych migrantów, jest mało atrakcyjna, a migranci na skutek rozwoju technologii mają inne możliwości podtrzymywania łączności z krajem pochodzenia – literatura oraz badania to potwierdzają (Szast 2017). Autorzy słusznie zauważyli, iż obecnie funkcjonujące organizacje przeobrażają się w organizacje hybrydowe, a spontaniczność przy jednoczesnej nieciągłości stanowi dominujący sposób ich funkcjonowania. Autorzy poruszają „żywą”, istotną problematykę zwłaszcza

w kontekście współczesnych badań migracyjnych w zakresie funkcjonowania polskich instytucji w krajach przyjmujących Polaków, a także specyfikę ich funkcjonowania. Książka ta stanowi punkt wyjścia dla innych badaczy, którzy widzą luki w jej przygotowaniu, realizują inne badania i skupiają swoją uwagę na czynnikach współczesnych przeobrażeń w tym obszarze. Zatem jest ona interesująca pod względem naukowym i publicystycznym, gdyż Autorzy podejmują temat poznawczo istotny i praktycznie potrzebny.

Podsumowując niniejsze rozważania, należy stwierdzić, iż książka ma dużą wartość naukową i dydaktyczną, gdyż badacze poruszają tematy istotne z punktu widzenia migrantów, osób migrantów badających zarówno z uchwyceniem optyki kraju pochodzenia, jak i kraju przyjmującego. Obrazuje złożoność problemów, przed jakimi stają współczesne organizacje migranckie. Opis oraz badania będące podstawą do sporządzenia zwięzłego opracowania były nie lada wyzwaniem dla Autorów, którzy intelektualne wyzwanie zrealizowali poprawnie. Opracowanie stanowi bez wątpienia źródło cennych informacji dla badaczy zjawisk migracyjnych, a także studentów, osób problematyką zainteresowanych oraz instytucji zajmujących się zagadnieniami tożsamości czy narodowej współpracy bazujących na umowach bilateralnych i instytucjonalizacji społeczności (diaspor) migrantów Polskich na obczyźnie. Ukazuje szeroki wachlarz czynników tę instytucjonalizację warunkujących i może wskazywać na nowe wyzwania z nimi związane. Niezwykłość opisywanych ujęć polega na tym, że pokazano ich szeroki kontekst społeczny, a także szczegółowo przeanalizowano źródła sukcesów i przyczyny porażek.

Bibliografia

- Duszczyk M. (2014), *Ewolucja polskiej polityki migracyjnej w zakresie migracji zarobkowych po 1 maja 2004 r.*, „Studia BAS” 4/2014, 37–54.
- Duszczyk M., Góra M., Kaczmarczyk P. (2013), *Costs and Benefits of Labor Mobility between the EU and the Eastern Partnership Countries: The Case of Poland*, IZA Discussion Paper No. 7664.
- Górny A., Kindler M., Piekut A., Stefańska R., Szulecka M. (2010), *Transformacja nieoczywista. Polska jako kraj imigracji*, Transformacja nieoczywista. Polska jako kraj imigracji, 188–231.
- Lisak M. (2010), *Polacy-dublińscy-imigranci: raport z badań w Dublinie (2008–2010)*, w: M. Grubka, M. Lisak (red.), *Polscy migranci w Irlandii: wokół środowiska duszpasterstwa polonijnego. Szkice teologiczne i społeczne*, Kraków–Dublin: Wydawnictwo Esprint, 107–134.
- Praszałowicz D. (2007), *Dawne i nowe migracje, dawne i nowe konceptualizacje w badaniach migracyjnych. O konieczności budowania na obczyźnie własnych światów*, „Przegląd Polonijny” 2/2007.
- Raymond B. (1964), *Institutional Completeness of Ethnic Communities and the Personal Relations of Immigrants*, „The American Journal of Sociology” 70/1964.
- Szast M. (2017), *W Irlandii wygodniej, ale w Polsce lepiej: kapitał społeczno-kulturowy i ocena sytuacji życiowej polskich migrantów w Irlandii*, Kraków: Ośrodek Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym, Biblioteka Polonii, Miejska i Powiatowa Biblioteka Publiczna w Kolbuszowej.
- Zakrzewski P. (2008), *Kompletność instytucjonalna polskiej mniejszości narodowej w Republice Litewskiej*, w: S. Partycki (red.), *Kultura i Rynek*, Tom 1, Lublin: Wydawnictwo KUL.